

15 aastat Eesti Kohtunike Ühingu

Eesti Kohtunike Ühing (mitteametlik lühend EKoÜ) on Eesti Vabariigi **kohtunike vabatahtlik ühendus**, mittetulundusühinguna eraõiguslik juriidiline isik. Ühingu tegevliikmeks võivad olla Eesti kohtunikud. Ühingu **auliikmeid** valib ühingu üldkoosolek juhatuse ettepanekul. Seisuga 1. august 2006 on ühingu 168 tegevliiget ja kaks auliiget: Viini Kriminaalkohtu president Günther Woratsch (1999) ja endine kohtunik, EKoÜ asutajaliige ja praegune Eesti Advokatuuri kantsler, vandeadvokaat Rein Kiviloo (1995).

Ühingu kõrgeimaks organiks on liikmete **üldkoosolek**. Üldkoosolekute vahelisel ajal juhib ühingu tegevust **juhatus**. Moodustatud on revisjonikomisjon. Ühingul on oma pitsat, embleem (kujundanud ühingu asutajaliige Rein Pärtel) ja vimpel.

Ühingu asutamise tingis ühiskondlik-poliitiline olukord riigis ja see toimus suhteliselt ruttu pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist 20. augustil 1991. Põhikirja projekti koostasid Donald Kiidjärv (siis Tartu Maakohtu kohtunik) ja Peeter Jerofejev (siis Tartu Linnakohtu kohtunik). Asutamisega seotut arutati eelnevalt ka teiste kohtunikega Paide ja Viljandi kohtumajades. **Asutamiskoosolek** peeti **Tartus 18. detsembril 1991** inseneride maja saalis ja asutajaliikmeteks oli 33 kohtunikku. Asutamiskoosoleku protokollis kohaselt oli ühingu loomisel eesmärgiks paremini kaitsta kohtunike sotsiaalseid õigusi ning olla kanaliks oma arvamuste ja seisukohtade väljendamisel. „Eks ta algul üks ametiühingu hõnguga asi oli. Hiljem tuli juba arusaamine rahvusvahelise koostöö vajalikkusest,“ mäletab asutamisega praegune riigikohtunik ja esimene ühingu esimees **Peeter Jerofejev**.

Järgnevatel aastatel on ühingu juhtinud ka **Maie Kram** (Lääne Maakohtu kohtunik, detsember 1993 – detsember 1995), **Allar Jõks** (Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik, detsember 1995 – märts 2001, lahkus ühingu esimehe kohalt seoses tema valimisega Eesti Vabariigi õiguskantsleriks), **Hurma Kiviloo** (Tallinna Halduskohtu kohtunik, märts 2001 – november 2005). Alates 2005. aasta novembrist on ühingu esimeheks Harju Maakohtu kohtunik **Meelis Eerik**.

Ühingu algusaastail oli sekretär-kassapidajaks Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik Jüri Paap. Alates 1996. aastast asus ühingule asjurina appi Mai Grauberg (nüüd Harju Maakohtu kohtunik, siis Tallinna Ringkonnakohtu konsultant). Novembrist 1997 on väikese vahega ühingu asjuriks olnud Toomas Riismaa (toonane haldusdirektor, nüüdne haldusjuht Tallinna Ringkonnakohtus).

Alates 1995. aastast on EKoÜ ka IAJ-i (*International Association of Judges*) liige. Ühingu esindajad on võtnud osa IAJ-i aastakoosolekutest alates 1993. aastast. Just auliige G. Woratschit tuleb tänada selle eest, et EKoÜ saavutas vastuvõtu IAJ-i ja sõlmitud sai olulisi rahvusvahelisi sidemeid sõsarorganisatsioonidega teistes riikides.

Põhikirja kohaselt on ühingul järgmised **tegevuseesmärgid**: ühendada kohtunikud kutseorganisatsiooniks, seista kohtunike ja kohtute sõltumatuse eest; kaitsta kohtunike isiklikke, tööalaseid ja sotsiaal-majanduslikke õigusi ning seaduslikke huve; kujundada

ja hoida kohtunike kutse-eesitika taset; uurida Eesti territooriumil tegutsenud kohtute ajalugu. Oma tegevusaja jooksul on ühing ka nimetatud eesmärke järginud. Kui ühingu tegevuse algusaastatel olid tegevuses prioriteediks tõepoolest kohtunike **sotsiaalsete tagatiste** eest seismine, siis juba 1990. aastate keskpaigast algasid ühingusisesed diskussioonid selle üle, kas ühing peaks enam täitma ametiühingu või kutseühingu funktsioone. Arvestades asjaolu, et tegemist on ainukese kohtunike ühinguga meie riigis, on ühingul tulnud paratamatult täita mõlemaid eesmärke.

Ühing on järjekindlalt seisnud selle eest, et kohtunikele oleks nende töö eest tagatud vääriline tasu. Ühingu oluline roll selles vallas ilmnis eriti 1998. ja 2002. aastal. Seoses täidesaatva võimu püüdlustega muuta kehtinud kohtunike ametipalka ja seda kohtunike ja nende ühingu eest varjates, pöördus EKOÜ 1998. aasta sügisel toetuse saamiseks ka Euroopa Kohtunike Assotsiatsiooni presidendi poole ja toetust sealt ka saadi. 2002. aastal osales ühingu esimees H. Kiviloo parlamendis kohtute seaduse eelnõu aruteludel. Samuti toimus EKOÜ juhatuse initsiatiivil kohtute seaduse eelnõu laiendatud arutelu koos seadusandliku ja täidesaatva võimu esindajatega. EKOÜ tegevus kandis lõpptulemusena vilja ning seadusandlikult tagati kohtunike sõltumatuse jaoks olulised garantiid.

Ühingu juhatus on osalenud ka kohtunike ametikorterite jaotamisel ja hilisematel läbirääkimistel Justiitsministeeriumiga, arutamaks võimalusi, kuidas kohtunikud saaksid oma kodu omanikeks.

Koos riikluse arenemisega ja ka paralleelselt nn ametiühingulise tegevusega on meie ühing tegutsenud eelkõige **kutseorganisatsioonina**.

Kuni 2002. aastani, mil kohtute seaduse alusel moodustati Kohtute Haldamise Nõukoda ja kohtunike täiskogu, puudusid Eestis kohtunike omavalitsusorganid. Seega oli just EKOÜ selleks väljundiks, mille kaudu sai kohtunikud seista oma huvide eest, suhelda seadusandliku ja täitevvõimuga, rääkida kaasa kohtusüsteemi ja kohtunikke puudutavates küsimustes. Ühingu aastakoosolek oli selle ajani peaaegu ainuke kohtunike iga-aastane foorum, kus kohtunikud sai arutada talle olulisi probleeme. 1990. aastate teisel poolel pidas ühingu juhatus ka laiendatud koosolekuid kohtute esimeeste osavõtul. Nendel koosolekutel oli oluline roll kohtunikonna ühiste seisukohtade kujundamises kohtute haldamismudeli, sotsiaaltagatiste ja kohtunike koolituse küsimustes.

Ühingu üldkoosolekul 15. märtsil 1994 võeti tolleaegse Riigikohtu esimehe R. Maruste eestvedamisel vastu Eesti kohtunike **käitumisreeglid**. 23. veebruaril 2004 on kohtunike täiskogu poolt vastu võetud Eesti kohtuniku eetikakoodeks, mille projekti väljatöötajateks olid eelkõige ühingu liikmed ja senised kohtunike käitumisreeglid olid koostamisel üheks alusdokumendiks.

Kogu ühingu tegutsemisaja on kohtunikel aeg-ajalt olnud probleeme suhtlemisel **meediaga**. EKOÜ tegevuse algaastatel oli see küsimus kohtunikele eriti uudne ja probleeme tekitav, mistõttu oli ühingu tasakaalustav ja ka nõustav roll rohkem vajalik. Kuigi praegu töötavad suuremates kohtutes ka pressiesindajad, peab ühing üheks oma eesmärgiks aidata kaasa kohtute ja kohtunike töö objektiivsemale kajastamisele

meedias. Sel eesmärgil on näiteks koostöös Ajalehtede Liiduga plaanis koolitus ajakirjanikele käesoleva aasta sügisel.

Ühing ja tema liikmed on aktiivselt osalenud riigis toimunud diskussioonidel **kohtute haldamise** teemadel, mis on olnud aktuaalne peaaegu kogu ühingu tegusemise aja jooksul ja on seda jätkuvalt. Ühingu esindaja on osalenud pidevalt alates selle loomisest Kohtute Haldamise Nõukoja töös. Praegu on üheks prioriteediks kohtusüsteemi arendamisel kohtute infosüsteemi arendamine. Oleme rahul, et EKoÜ esindajad on nendesse protsessidesse kaasatud. Nii on ühingu esimees E-Toimiku juhtgrupi liige ja ühingu liikmed erinevate menetlusliikide töögruppide liikmed. Oluliseks teemaks on olnud läbi aegade ka kohtunike koolitus. 1990. aastatel tegeles ühing aktiivselt nn kohtunike järelkoolituse programmi analüüsiga ja muude kohtunike koolitust puudutavate küsimustega. Ühingu roll selles valdkonnas oli oluline ka seetõttu, et seadusega ei olnud siis otseselt tagatud kohtunikele endile selles vallas kaasaráärmisõigust. 2002. aastal uue kohtute seaduse vastuvõtmisega on olukord muutunud ja kohtunike täiskogu valib kohtunike esindajad ka kohtunike koolitusnõukogusse.

Ühing ja tema liikmed on andnud oma panuse ka riigi **seadusloomesse**. EKoÜ on saavutanud tunnustuse kohtunike esindusorganisatsioonina, kellelt küsitakse pidevalt arvamust kohtusüsteemi arengut ja kohtumenetlust puudutavate seaduseelnõude osas. Niipalju kui on olnud vähegi jõudu ja mõtteid, on ühing liikmete abiga ka neid arvamusi andnud.

Oluline on ka **rahvusvaheline koostöö** kolleegidega, sealhulgas kohtunike organisatsioonidega teistes riikides. Ühingu kaudu on meie liikmed saanud osaleda välisriikides erialastel konverentsidel ja tutvuda teiste riikide kohtute tööga. Alates IAJ-i vastuvõtmisest on ühingu esindajad osalenud iga-aastastel IAJ-i ja EAJ-i aastakoosolekutel. Tihedam läbikäimine on olnud Saksa, Austria, Soome ja Balti riikide kolleegidega. Koostöös Soome Kohtunike Ühinguga on korraldatud nii Eestis kui Soomes mitmeid konverentse: esimene neist toimus 1995. aastal Soomes, viimati kohtuti 2003. aasta maikus Tallinnas teemal „Kohtunikeetika kirjutatud ja kirjutamata reeglid“.

16. novembril 1993 toimus Lätis (Jurmalas) Läti, Leedu ja Eesti kohtunike esindajate ühishõupidamine, kus peeti vajalikuks sõlmida kokkulepe Balti Riikide Kohtunike Ühingute Nõukogu loomise ja edasise koostöö kohta. Selles kokkuleppes fikseeriti, et **Balti Riikide Kohtunike Ühingute Nõukogu** on Eesti, Läti ja Leedu Kohtunike Ühingute alaliselt tegutsev organ, kes saab kokku üks kord aastas, et arutada nende riikide kohtuvõimu ees tõusetunud aktuaalseid probleeme. Igast Balti riigist valitakse nõukogusse neli kohtunikku (üks Kohtunike Ühingust ja üks igast kohtuastmest). Balti Riikide Kohtunike Ühingute Nõukogu põhimäärus võeti vastu 26.-28. septembril 1994 Tartus toimunud konverentsil. Nõukogu tegevuse Eesti-poolseks eestvedajaks ning kauaaegseks esimeheks ja aseesimeheks on olnud Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik **Mare Merimaa**.

EKoÜ on teinud koostööd ka teiste **juristide kutseorganisatsioonidega Eestis**: prokuröride ühinguga ja juristide liiduga. Ühingul on olnud pikaajaline koostöö Eesti Harjutuskohtu Seltsiga alates seltsi asutamisest 1997/98 õppeaastal. Ühingu liikmed on

osalenud nii kirjalikus voorus konkursitööde hindamisel kui ka kohtunikena suulises finaalsoorus. Võitjatele on ühing välja pannud auhindu.

Aastast 2004 on ühingul **vimpel**, mille on senini saanud ühingu liikmed Hurma Kiviloo, Uno Lõhmus, Jaano Odar ja Nelja Zaitseva. Vimpel on tunnustamisavaldus, mille võib vastavalt statuudile anda isikule või isikute grupile aasta teo eest. Vimpli võib anda ka vanaduspuhkusele siirduvale ühingu liikmele, kes on kohtunikuna töötanud vähemalt 20 aastat ja muudel juhtudel teenete eest Eesti kohtusüsteemi arendamisel ja tugevdamisel ning kohtunikkonna huvide kaitsmisel.

Oluline roll kohtunike ühendamisel ja üksteise tundmaõppimisel on olnud ka **seltskondlikel üritustel**. Ühingu liikmetele koos peredega on korraldatud aastatel 1998–2005 õppe- ja puhkereise Austriasse, Hispaaniasse, Itaaliasse, Iirimaa, Sardiiniale ja Korsikale ning Türgi. Alates 1993. aastast oli pikka aega heaks traditsiooniks EKoÜ korraldatud nn talvine kohtunike päev koos konverentsiga. Ühing on toetanud ka justiitstöötajate suvepäevade korraldamist. Unustatud pole ka sporti: aastate jooksul on ühingu võistkond kohtunud prokuröride ja advokaatidega korvpallis, võrkpallis, lauatennises ja males. Toimumas on ühingu liikmete jaoks uut moodi üritus – talgud Maarja Külas Põlvamaal, kus elavad puuetega lapsed.

Millised võiksid olla ühingule järgmised 15 aastat? Eks see sõltub nii Eesti riigi kui ka kohtusüsteemi arengust, aga ka ühingu liikmetest endast. EKoÜ-l on olnud nii paremaid kui ka halvemaid aegu, kuid kindel on see, et kohtunikud vajavad oma kutseühingut. Kutseühing peab olema selleks pidevalt tegutsevaks ja autoriteetseks **survegrupiks**, mis suudab oma liikmete ühiste jõupingutuste kaudu pidevalt seista kohtunike sõltumatuse ja ühiste huvide eest ning olla kaasarääkijaks seadusloomes.

Kersti Kerstna-Vaks
EKoÜ juhatuse liige 1995–1999 ja 2005–2009